

УДК: (333.07(477):331.5):331.526(045)

**ПРОБЛЕМИ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМКИ
ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ**

Скубіліна А. В., Клименко Т. Д., Тетеря В. Ю.

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, Україна, м. Кривий Ріг

У статті на основі методів порівняння та статистичного аналізу досліджено основні показники ринку праці та їх динаміку, а саме численність економічно активного, зайнятого, безробітного населення, рівень зайнятості та безробіття. Виявлено основні тенденції розвитку ринку праці в Україні та основні проблеми, що перешкоджають його ефективному функціонуванню. Досліджено досвід провідних країн у сфері регулювання зайнятості населення. Обґрунтовано основні заходи державної політики України, основною спрямованістю яких є соціальна підтримка неконкурентоспроможних верств населення, сприяння розвитку мікропідприємництва та формування конкурентоздатного людського капіталу.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, економічно активне населення, державне регулювання зайнятості.

Скубилина А. В., Клименко Т. Д., Тетеря В. Ю. Проблемы рынка труда в Украине и направления государственного регулирования занятости населения / Донецкий национальный университет экономики и торговли имени Михаила Туган-Барановского, Кривой Рог

В статье на основе методов сравнения и статистического анализа исследованы основные показатели рынка труда и их динамика, а именно численность экономически активного,

занятого, безработного населения, уровень занятости и безработицы. Выявлены основные тенденции развития рынка труда в Украине и основные проблемы, препятствующие его эффективному функционированию. Исследован опыт ведущих стран в сфере регулирования занятости населения. Обоснованы основные меры государственной политики Украины, основной направленностью которых является социальная поддержка неконкурентоспособных слоев населения, содействие развитию микропредпринимательства и формирования конкурентоспособного человеческого капитала.

Ключевые слова: рынок труда, занятость, безработица, экономически активное население, государственное регулирование занятости.

A. Skubilina, T. Klimenko, V. Teteria Problems of the labor market in Ukraine and directions of state regulation of employment of the population / Donetsk National University of Economics and Trade named after Mikhail Tugan-Baranovsky, Ukraine, Kryvyi Rih

In the article are researched the main indicators of the labor market and their dynamics on the basis of comparison and statistical analysis methods, there are the number of economically active, employed, unemployed population, level of employment and unemployment. Are revealed the main tendencies of the labor market development in Ukraine and the main problems hindering its effective functioning. Are researched the experience of leading countries in the field of employment regulation. Are substantiated the main measures of the state policy of Ukraine, the main focus of which are social support of noncompetitive strata of the population, promotion of microenterprise development and the formation of competitive human capital.

Key words: labor market, employment, unemployment, economically active population, state regulation of employment.

Вступ. Сучасний ринок праці в Україні характеризується високим рівнем безробіття, трудовими конфліктами, тіньової зайнятості, міграцією низько- та висококваліфікованих кадрів за кордон, структурним дисбалансом між попитом та пропозицією на робочу силу та недосконалістю державного регулювання щодо забезпечення ефективної зайнятості. Ріст числа безробітних та нераціональне використання людського капіталу породжують цілий комплекс проблем: скорочення купівельної спроможності населення, зниження рівня життя населення, збільшення витрат держави на підтримку безробітних, високий рівень злочинності, соціальне напруження. Тому формування ефективних заходів державного регулювання ринку праці дадуть змогу вирішити нагальні проблеми соціально-економічного характеру та забезпечити стійкий розвиток економіки.

Вагомий внесок у вивчення проблем зайнятості та безробіття зробили такі вітчизняні вчені як: Д. Богиня, В. Геєць, О. Грішнова, В. Дружиніна, А. Колот, Е. Лібанова, Ю. Маршавін, Л. Шаульська та інші.

Формулювання мети статті та завдань. Підкреслюючи значимість наукових доробків, актуальним залишається встановлення тенденцій розвитку ринку праці в Україні, виявлення основних проблем зайнятості населення та обґрунтування ефективних заходів державного регулювання, що обумовлює мету і завдання дослідження.

Виклад основного матеріалу статті. Ринок праці - це система соціально-економічних відносин між працівниками, підприємцями та державою з приводу купівлі–продажу робочої сили, що регулюються на основі закону попиту та пропозиції [1, с.14-15]. Таким чином, на

ринку праці є зайняте населення та безробітні. Згідно закону України «Про занятість населення»: зайнятість - це діяльність громадян, яка не заборонена законодавством і пов'язана із задоволенням особистих та суспільних потреб, основною метою якої є одержання доходу у грошовій або іншій формі. Зайнятість населення забезпечується шляхом встановлення відносин, що регламентуються трудовими договорами (контрактами), провадження підприємницької та інших видів діяльності, не заборонених законом [2].

За даними державної служби статистики економічно активне населення в Україні протягом 2014-2016 значно скоротилося (з 19035,2 тис. осіб до 17303,6 тис. осіб) (таблиця 1), причиною цьому є міграція робочої сили за кордон та демографічне старіння нації.

Таблиця 1.

Основні показники ринку праці за 2010-2016 рр.

Роки	Економічно активне населення працездатного віку, тис. осіб	Зайняте населення працездатного віку, тис. осіб	Безробітне населення працездатного віку, тис. осіб	Рівень зайнятості, %	Рівень безробіття, %
2010	19164	17451,5	1712,5	91,8	8,2
2011	19181,7	17520,8	1660,9	92	8
2012	19318,5	17728,6	1589,9	92,4	7,6
2013	19399,7	17889,4	1510,3	92,7	7,3
2014	19035,2	17188,1	1847,1	90,7	9,3
2015	17398	15742	1656	90,9	9,1
2016	17303,6	15626,1	1677,5	90,7	9,3

Складено авторами на основі джерела [3]

Рівень безробіття за період з 2010-2016 рр. коливався в діапазоні від 7,3% до 9,3%. Тенденція зниження показника безробіття спостерігалась протягом 2010-2013 років, а 2014 та 2016 роки характеризувались найвищими значеннями показника, у 2015 році відбулось його несуттєве зменшення. У країнах Європи значення рівня безробіття в 2016 році було значно меншим в порівнянні з Україною [4]: Чехія – 4%; Німеччина - 4,1%; Великобританія - 4,8%;

Румунія -5,9%; Австрія – 6%; Польща - 6,2% - що є свідченням недостатньо ефективних заходів українського уряду, щодо боротьби з проблемою безробіття.

Найменший рівень безробіття спостерігався в 2013 році і становив 7,3%, що на 2% менше в порівнянні з 2016 роком. Така різниця спричинена покращенням економічної ситуації в 2013 році, а основними факторами, що вплинули на зменшення рівня безробіття стали [3]: зростання обсягів роздрібного товарообігу; зростання обсягів будівництва майже на 24,5%; індекс виробництва базових галузей зріс на 4,1%; збільшилась кількість вакантних робочих місць, насамперед завдяки істотному нарощуванню обсягів будівельних інженерних споруд майже на 35%. Зрозуміло, що зі збільшенням робочих місць, рівень безробіття буде зменшуватися і саме у 2013 р. були створенні достатні умови для зменшення кількості безробітного населення.

Проте, в 2014 році ситуація погіршується і спостерігається найвищий рівень безробіття і становить 9,3%, що на 2% більше в порівнянні з попереднім роком. Основною причиною цього стало погіршення політичної ситуації в країні і як наслідок різке погіршення стану економіки країни.

Аналізуючи 2015 рік, то можна визначити, що він також характеризувався високим рівнем безробіття, що становив 9,1%. А в 2016 році рівень безробіття знову досяг найвищої позначки – 9,3%, тобто за період 2014-2016 рр. ситуація в країні фактично не змінилася.

Серед загального числа зареєстрованих безробітних (390,8 тис.) на кінець 2016 року у 341,3 тис. був досвід роботи. Число вільних робочих місць, як заявили роботодавці, на кінець 2016 р. становило 36,0 тис [5]. Відповідно чинником, що обмежує як перспективи

працевлаштування безробітних, так і задоволення попиту роботодавців у працівниках, виступає структурний дисбаланс між попитом на робочу силу та її пропозицією.

Для України властиве стрімке зростання неформального сектора економіки та відповідно неформальної зайнятості - її чисельність зросла з 3,0 млн. осіб у 2000 р. до 4,3 млн осіб у 2015 р., тобто в 1,4 рази. Трудова діяльність, що самостійно організована здебільшого формується на примітивній техніко-технологічній основі, не сумісній з сучасними засадами, і характеризує низьку місткість офіційного ринку праці та нестачу робочих місць для їх шукачів. Найбільш розповсюджена неформальна зайнятість серед уразливих категорій працівників - молоді віком від 15 до 24 років (35,6 % від загальної кількості відповідної вікової групи зайнятого населення) та пенсіонерів (36,0 % до загальної кількості зайнятого населення відповідної вікової групи). Найбільшого поширення неформальна зайнятість здобула серед чоловіків у віці 15-24 роки - 38,9 % та серед жінок у віці 60-70 років - 38,5 %, а також спостерігається збільшення неформальної зайнятості в сільській місцевості - 40,6 %. Найнижчий рівень неформальної зайнятості спостерігається в міських поселеннях серед населення у віці 40-49 років (15,6 %), 35-39 років (16,7 %) та 30-34 роки (17,6 %) [3; 5].

Таким, чином, негативними соціально-економічними наслідками безробіття є: неповне використання людського капіталу; низькі темпи підвищення заробітної плати і як наслідок зниження купівельного попиту населення; втрата працівником своєї кваліфікації у період тривалого безробіття; зниження податкових надходжень до державного бюджету; зростання витрат на соціальну допомогу безробітним; скорочення обсягів виробництва валового національного

продукту; зниження рівня життя населення; посилення соціального напруження.

З метою підняття конкурентоспроможності безробітних державна служба зайнятості виконує їх професійне навчання (підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації). У навчальних закладах усіх видів протягом 2016 р. професійне навчання проходило 166,6 тис. зареєстрованих безробітних, що на 6,9% менше, ніж протягом 2015 р. А одним із напрямків соціального захисту безробітних є формування оплачуваних громадських робіт, що дають змогу забезпечити тимчасову зайнятість [3]. Важливим кроком у державному регулюванні зайнятості населення повинно стати підвищення її громадської спрямованості шляхом: підтримки вільно обраній зайнятості; підняття розміру грошових прибутків за допомогою радикального реформування розрахунку оплати праці та пенсійного забезпечення; створення придатних умов для суспільного захисту від безробіття; стабілізації кількості економічно раціональних і створення нових робочих місць; зменшення масових звільнень; введення гнучких форм роботи та розпорядків робочого часу; досліджування вищими навчальними закладами попиту ринків праці в місцевостях для формування програм підготовки спеціалістів; підтримка порядку кредитного заохочування та пільгового оподаткування при створенні нових продуктивних робочих місць [5].

Використання досвіду зарубіжних країн у подоланні негативних тенденцій на ринку праці України дозволить суттєво вдосконалити систему державного регулювання зайнятості населення. Тому, враховуючи те, що у Німеччині серед країн ЄС був один з найменших показників безробіття, то доцільним буде більш детальний розгляд соціальної політики уряду даної країни.

Основними характеристиками німецької моделі зайнятості є заохочення роботодавців створювати нові місця; надання пільг підприємствам, які утримуються від масових звільнень; підтримка наявного рівня зайнятості в умовах модернізації підприємств; субсидювання кооперативів, які утворилися внаслідок об'єднання безробітних на базі підприємств-банкрутів [6, с. 282]. Таким чином, уряд Німеччини проводить активну державну політику у сфері зайнятості населення шляхом підтримки існуючого обсягу пропозиції робочих місць та формування нових, що в свою чергу сприяє розвитку підприємництва та збільшенню ВВП.

Подібною до німецької моделі регулювання зайнятості населення є політика скандинавських країн основою якої є попередження безробіття, а не боротьба з його наслідками. Уряд скандинавських країн у соціальній політиці особливу увагу приділяє розробці заходів спрямованих на створення нових робочих місць, здебільшого в державному секторі економіки; координації міграції населення і робочої сили шляхом надання субсидій і кредитів на переїзд сімей із районів з надлишком робочої сили до районів, де є вакантні місця; забезпеченню оперативного доступу населення до своєчасної інформації про наявні вільні місця тощо [6, с.280].

Зважаючи на основні проблеми зайнятості населення України вважаємо ефективними наступні організаційно-економічні та правові заходи державного регулювання зайнятості:

- створення страхових фондів на випадок безробіття, завдяки яким відбудеться зменшення відрахувань на утримання безробітних із державного бюджету;

- пільгове оподаткування підприємств які залучають до роботи молодь, жінок після декретної відпустки, інвалідів та інших неконкурентоспроможних громадян;

- розширення міжнародних договорів щодо трудової міграції населення з урахуванням міжнародних адміністративно-правових норм, що служитиме легальному працевлаштуванню закордоном та виступатиме певним гарантом безпеки;

- створення єдиної інформаційної бази для інвесторів, в якій будуть розміщені обґрунтовані ідеї та бізнес-плани фізичних осіб, які бажають організувати власний бізнес, але не мають достатньо коштів, що забезпечить більшу доступність кредитних ресурсів, створить додаткові робочі місця та покращить інвестиційний клімат в Україні загалом;

- покращення кадрового забезпечення державних регіональних служб зайнятості та їх мотиваційного заохочення;

- проведення при центрах зайнятості безкоштовних курсів професіям ІТ-сфери, які є дефіцитними і користуються великим попитом на ринку праці;

- інтеграція освіти та науки з підприємствами, що сприятиме формуванню конкурентоздатного людського капіталу та відповідно слугуватиме підвищенню високотехнологічності та інноваційності виробництва;

Висновки. Отже, основними тенденціями на ринку праці в Україні є: зменшення загальної кількості економічно активного населення, що спричинено міжнародною міграцією та демографічним старінням нації; збільшення показника безробіття, причиною чого є структурний дисбаланс між попитом та пропозицією на ринку праці та тіньова зайнятість населення. Тому пріоритетні заходи державного регулювання у сфері зайнятості населення повинні бути напрямлені на соціальну підтримку неконкурентоспроможних верств населення, сприянню розвитку мікропідприємництва, створення страхових фондів на випадок безробіття, формування конкурентоздатного людського

капіталу та розширення міжнародних угод щодо трудової міграції населення.

Література:

1. Маршавін Ю. М. Регулювання ринку праці в Україні: теорія і практика системного підходу: монографія. К.: Альтерпрес, 2011. – 396 с.
2. Верховна Рада України. Закон України «Про зайнятість населення» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
3. Державна служба статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Європейська комісія. Рівень безробіття [Електронний ресурс] / Європейська комісія – Режим доступу до ресурсу: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&rcode=tipsun20&plugin=1>.
5. Державна служба зайнятості [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543.
6. Курсон К. І. Зарубіжний досвід регулювання зайнятості населення та можливості його використання в Україні / К. І. Курсон // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. - 2013. - Вип. 4. - С. 276-284.

References:

1. Marshavin Yu. M. *Regulivannia rynku pratsi v Ukraini: teoriia i praktyka systemnoho pidkhodu: monohrafiia*. K.: Alterpres, 2011. – 396 s.
2. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakon Ukrainy «Pro zainiatist naselennia» [Elektronnyi resurs]* / *Verkhovna Rada Ukrainy – Rezhym dostupu do resursu*: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

3. *Derzhavna sluzhba statystyky [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.*
4. *Yevropeiska komisiia. Riven bezrobittia [Elektronnyi resurs] / Yevropeiska komisiia – Rezhym dostupu do resursu: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tipsun20&plugin=1>.*
5. *Derzhavna sluzhba zainiatosti [Elektronnyi resurs] - Rezhym dostupu: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543.*
6. *Kurson K. I. Zarubizhnyi dosvid rehuliuвання zainiatosti naseleńnia ta mo-zhlyvosti yoho vykorystannia v Ukraini / K. I. Kurson // Naukovyi visnyk Aka-demii munitsypalnogo upravlinnia. Seriia: Upravlinnia. - 2013. - Vyp. 4. - S. 276-284.*